

**ТЕРЕНСКИ ПРИРУЧНИК ЗА
ИДЕНТИФИКАЦИЈУ
ТРАГОВА ПРИСУТНОСТИ РИСА**

АУТОР ПРИРУЧНИКА

Др. Игор Трбојевић

ФОТОГРАФИЈЕ

- "Рис", страница бр. 2, ауторица Тијана Трбојевић
- "Мјере трага риса", страница бр. 3, аутор Паоло Молинали
- "Узимање узорка са фецеса", страница бр. 4, аутор Томаж Шкрбнишек
- "Плијен риса - срна", страница бр. 5, аутор Миха Крофел
- "Фото замке", страница бр. 6, аутор Алеш Пичулин.

Због појединих фотографија које прате тему, а у склопу су Приручника, савјетује се да исти не користе особе млађе од 18 година.

Приручник је креиран и штампан у склопу активности "Припрема Плана за праћење Евроазијског риса у Републици Српској" која се реализовала у оквиру пројекта "Одрживост заштићених подручја" који финансира Глобални фонд за заштиту животне средине - GEF, а имплементира Развојни програм Уједињених нација - UNDP у БиХ. Ставови и мишљења приказани у овом приручнику не одражавају нужно ставове GEF-а и UNDP-а у БиХ.

ОПИС ВРСТЕ

Евроазијски рис (*Lynx lynx*) је становник густих, шумовитих и обично тешко приступачних брдско-планинских предјела. Често се може наћи и изнад горње границе шума, обично кад је у обиласку своје територије или кад је у потрази за плијеном (дивокозом).

Тијело је релативно кратко, дужине 92 - 108 цм (с главом). Висина у гробену је 46 - 61 цм. Реп је такође кратак, дужине 16 - 27 цм, а врх је црне боје. Тежина се креће у распону од 15 - 27 кг.

Боја крзна је жућкасто-смеђа до црвенкасто-сива. Крзно је обично пјегаво, али постоје примјерци и без пјега. Пјеге су карактеристични идентификациони маркер сваке јединке.

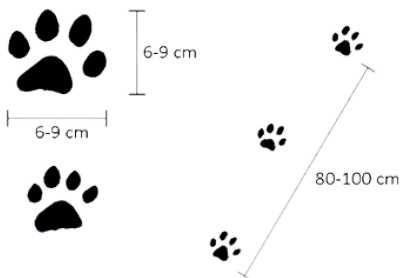
На округлој глави је често раширени длакави набор на лицу, а на трокутастим ушима су црни длакави чуперци (2,8 - 5,7 цм).

Дугим ногама се ослања на широке шапе које завршавају оштрим канџама. При кретању канџе су увучене, те се не уочавају у остављеном трагу у снијегу или блату.

ОТИСАК СТОПАЛА – ТРАГ

Траг риса или отисак стопала је мањевише округлог облика, ширине и дужине 6-9 цм. Предње шапе су веће од задњих. Отисци стопала се најчешће могу уочити у снјегу или меканој земљаној подлози, у периоду парења (јануар/фебруар-април). Као и већина мачака, док хода, рис увлачи канџе, те углавном не оставља трагове канџи у отisku.

Најбоља идентификација отиска стопала јесте кад се пронађу отисци у низу. У овом случају, размак између отисака је 80-100 цм. Такви отисци стопала су посложени у једну релативно равну линију, док је код паса узорак обично распоређен цик-цак. Траг је потребно премјерити мјерним алатом (можете се користити лењиром који је исцртан на задњој страни Приручника), те начинити фотографије са и без метра.

Обавезно је узети координате (најлакше помоћу апликације на мобилном телефону).

ДЛАКЕ

Длаке риса су тешко уочљиве. Рис воли да се трља од подлогу, а за то обично бира храпаву кору дрвета, ограду с бодљикавом жицом или ћошкове објеката у природи (напуштене или активне дрвене и камене куће). Узорци длаке се прикупљају ради генетске идентификације јединке. Длаке се фотографишу онако како су пронађене на објекту, а приликом узорковања узимају се помоћу пинцете, те се одлажу у суху стерилну посуду или епрувету. Битно је да се узорци длака не узимају рукама или неким другим нестерилним предметима (прљав нож или слично), јер се тиме узорак уништава.

Обавезно је узети координате (помоћу апликације на мобилном телефону).

Узорак се чува на сухом, хладном и тамном мјесту, све до преузимања од надлежне особе.

ФЕЦЕС И УРИН

Feces (izmet) i urin je relativno teško uočiti jer ih ris obično prekriva lišćem, zemljom ili snijegom. Ovi mФецес (измет) и урин је релативно тешко уочити јер их рис обично прекрива лишћем, земљом или снијегом. Ови маркери се најчешће уоче у зимском периоду, за вријеме трајања снијежног покривача, и то на стазама и маркиралиштима које рис користи.

Рис фецесом и урином обиљежава (маркира) своју територију, те за то бира истакнута мјеста на стази (веће усамљено камење и/или стијене, пањ, оборено стабло или већа грана). Фецес је неугодног, јаког мириса, дебљине попут јелове шишарке, у дијеловима или у комаду, при чему је сваки дио 2-3 цм у пречнику и 3-5 цм у дужини. Дијелови се обично завршавају тупо, а код паса и вука шпицасто. Урин има мирис као и урин домаће мачке. Ако се на мјесту пронађе мало урина, то је сигуран знак маркације подручја.

При фотографисању фецеса и урина потребно је поставити мјерни алат (метар). Узорак (величине зрна грашка) се узима (с површине измета) помоћу дрвених штапића и одлаже се у стерилну посуду (или епрувету). Узорци се чувају на тамном и хладном мјесту.

Обавезно је узети координате (помоћу апликације на мобилном телефону).

ПЛИЈЕН

Рисов плијен је разноврстан, од глодара и птица до крупних биљоједа. Најчешће су то срне, дивокозе, лисице, куне, вјeverице, зечеви, пухови и тетријеб.

У неким земљама Европе напада и домаће животиње, попут оваца, коза, паса, мачака и зечева. Плијен лови из засједе или прогоном. Приликом прогањања плијена, рис свој плијен хвата зубима и канџама. Зато се на врату плијена проналазе трагови угриза, а на тијелу расјечена кожа. Уловљен плијен конзумира на мирном и заштићеном мјесту.

Такође, рис има посебан начин на који конзумира плијен. Прво једе мишићно ткиво, обично почевши од горњег дијела бутине или рамена. Не конзумирају цријева, али се обично (осим ако не ухвате други плијен) враћају да једу неколико дана док се не поједу сви јестиви дијелови.

Ако је плијен велик (срна или дивокоза), те га не може одмах цијелог појести, рис ће остатке сакрити лишћем и гранама. Након храњења, кожа је често изврнута и нетакнута, јер се рис њоме не храни.

Овако пронађен плијен је потребно фотографисати, те узети координате (помоћу апликације на мобилном телефону).

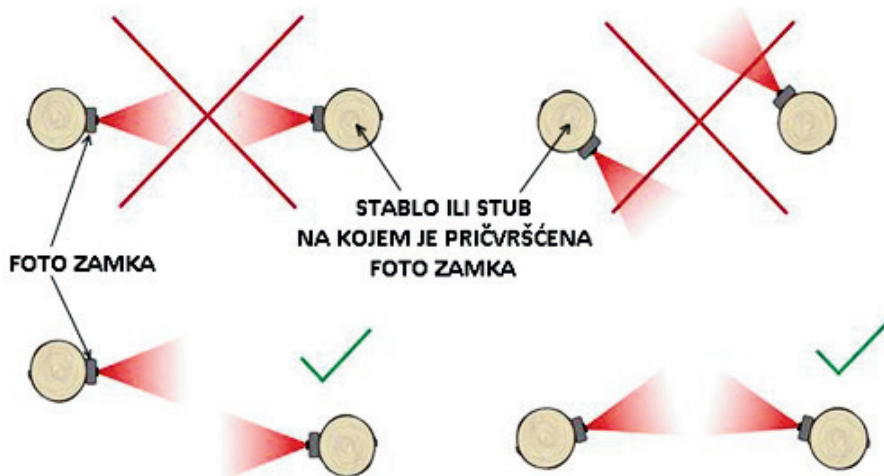

ФОТО ЗАМКЕ (КАМЕРЕ)

Шумске стазе, путељци, влаке, напуштени и активни објекти у планини, најбоља су мјеста за постављање фото замки. Поред тога, рис зна обилазити и мјеста за храњење дивљачи, баре, локве и сланишта.

На мјестима која рис користи за обиљежавања (ограда, колибе и сл.), довољно је поставити једну фото замку (камеру), док је на стазама пожељно поставити више уређаја. Такође, на стазама које то омогућавају, идеално је поставити двије фото замке, једну насупрот другој (али не да сликају једна другу, као што је приказано на слици).

Удаљеност између фото замке и мјеста за обиљежавање или стазе идеално би требала бити 3-5 метара, али не више од 7 метара.

Фото замка, тј. њен сензор, мора бити постављен у висини тијела риса, на око 40-50 цм изнад тла.

У случају да пронађете неки од трагова присутности риса,
молимо да позовете националног експерта:

Др. Игор Трбојевић 📞 +387 65 646 080

